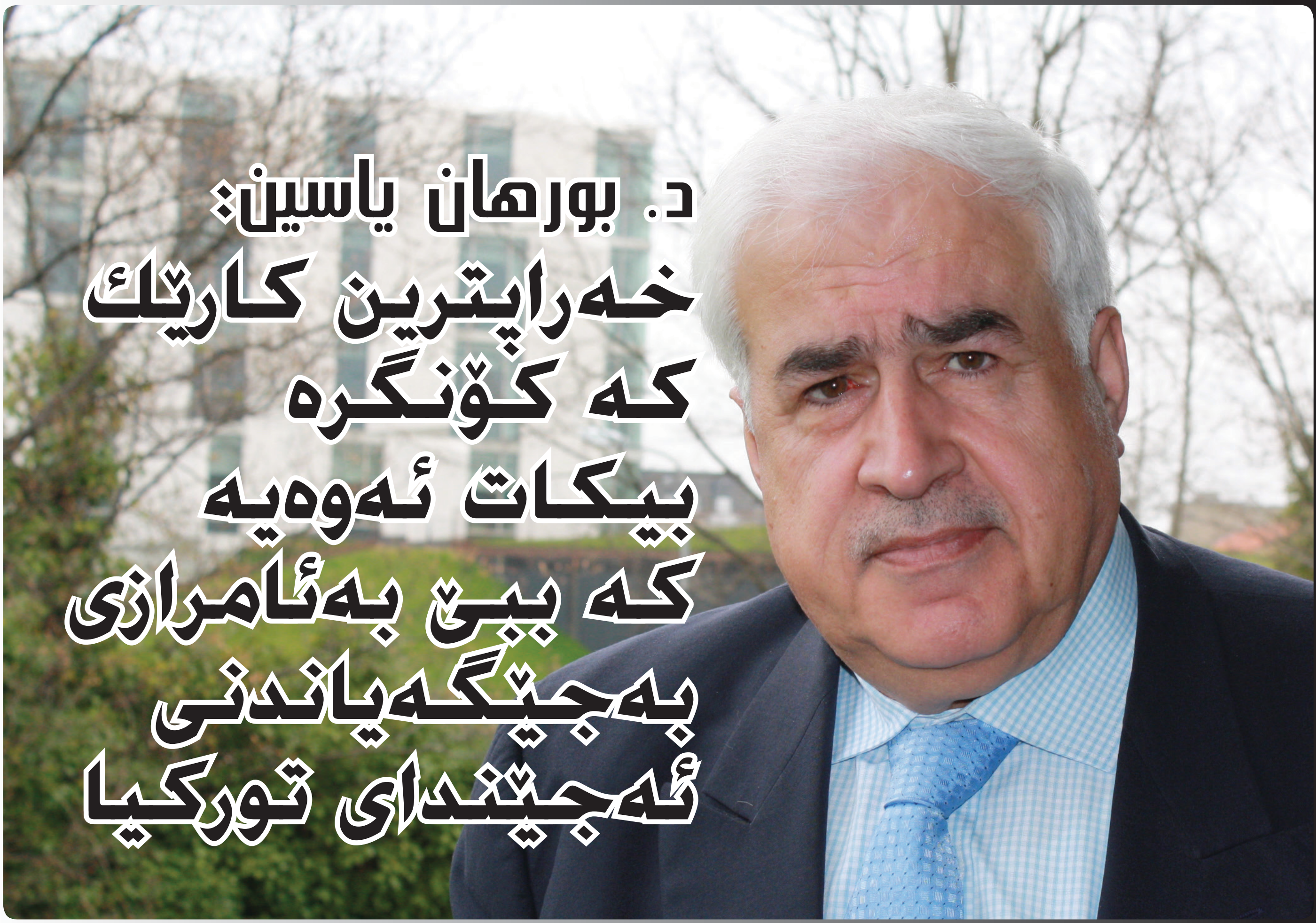

د. بورهان یاسین: خەراپترین کارێك کە کۆنگرە بیکات ئەوەیە کە ببێ بەئامرازی بەجێگەیاندنی ئەجێندای تورکیا

ئا: سپی میدیا

کۆنگرەی نەتەوەیی کە وابڕیارە بەم نزیکانە لەو هەولێر ببەسترێت، چەند هەنگاوێکی چلۆنایەتی بێت، بەڵام هەڵگری کێشەو ناکۆکی گەلێ زۆرە، لەسەر رەهەندە سیاسیو کێشە ناوخۆیەکانی پارچەکانی کوردستانو رۆڵی هێزە هەرێمایەتییەکان لەم کۆنگرەیەدا، ئەم چاوپێکەوتنەمان لەگەڵ ئەکادیمیستی کورد د. بورهان یاسین سازکرد:

سپی میدیا: ئایا بەستنی کۆنگرە لەم هەلومەرجەدا لەبارە، ئایا دواکەوتووین؟ یان هێشتا کات ماوە بۆ سازدانی؟

د. بورهان یاسین: پێش هەموو شتێک نەتەوەی کورد زۆر دواکەوتووە لەخەملاندنی چوارچێوەیەک کە لەناو خۆیدا ئەم نەتەوەیە، بەجیاوازی ئایدیۆلۆژی سیاسیەوە لەگەڵ بوونی داگیرکاریو حاڵەتی دابەشبوونی کوردستان، کۆبکاتەوە. هەرنەبێ پێویست بوو هەر لەسەرەتای ١٩٢٠کانی سەدەی رابردوودا لەچوارچێوەیەکی نەتەوەییدا پرۆژەی دەوڵەتە سەپێندراوەکانو حاڵەتی دابەشبوونی کوردستان، هەرنەبێ لەڕووی تیۆرییەوە، رەدبکرایەتەوە. بەمانایەکی تر لەپرۆژەیەکی سیاسەتی هاوتەریبدا هەر لەسەرەتای ١٩٢٠کانی سەدەی رابردوو هەر نەبێ دوو ئاست یا شێوازی سیاسەتکردنی هاوتەریب پێویستبوون: یەکێکیان سیاسەتکردن لە ئاستی هەر وڵاتێک کوردی تیادا دەژی کە بەشێک لەکوردستانیان داگیرکردوەو لەلایەکی تریشەوە پێداگری لەوەی کە کورد یەک نەتەوەیەو بۆ ئەم مەبەستەش پێویستی بەچوارچێوەیەکی هاوئاهەنگی نەتەوەییە بۆ زیندوڕاگرتنی بیرۆکەی یەکبوونی نەتەوەو نیشتمان.

بەهەر حاڵ لەکۆتایی ١٩٨٠کانو سەرەتای ١٩٩٠کان بەکۆمەڵێک هۆ، هەندێکیان جیهانی، هەندێکیان ئیقلیمیو هەندێکیشیان ناوخۆ، پێداویستی سازدانی کۆنگرەیەکی کوردستانی بەتوندی سەریهەڵدا. دەبێ هەر لێرەشدا بگوترێ کە بە تایبەتی لەدەیەی ١٩٩٠کاندا کۆمەڵێک هەوڵدران لەو ئاراستەیەدا، کە دەکرێ بە پەیوەندی لەگەڵ پرسیارێکی ترتان تیشکی زیاتر بخەینە سەر ئەو هەوڵانە.

لە لایەکی ترەوە دەبێ بڵێین کە هەر ئێستا باشترینو گونجاوترین کات نیە بۆ بەستنی ئەو کۆنگرەیە: باشوری کوردستان لەهەواوکەشی بەر لەهەڵبژاردندا دەژییو پێویست بوو ئەم کۆنگرەیە چەند مانگێک دوابخرایە، بۆ ئەوەی نەخودی کۆنگرە بکەوێتە

> کۆنگرە، بۆ ئەوەی نەتەوەییو ستراتیژی بێ نابێ ببێ بەئامرازی بەدیهێنانی خەونی چەند هێزێك

ژێر کاریگەری هەڵبژاردنەکانو بۆ ئەوەشی کە هەڵبژاردنەکان نەکەونە ژێر کاریگەری کۆنگرە. بەپێی هەر نەبێ دوو ئەزموونی پێشووی خۆم کە لەگەڵ هەوڵەکانی دامەزراندنو سازدانی کۆنگرەی نەتەوەیی، هەروەها بەپێی تێگەیشتنم لەئەزموونی هەندێک پرۆژەی تر لەم ئاراستەیەدا، دەکرێ بگوترێ کە پرۆسەی بەرهەمهێنانی کۆنگرەیەکی نەتەوەیی شایستە بۆ هەر چوار پارچەی کوردستان پێویستی بەئامادەکاریی زیاتر هەیە. لەڕاستیدا نامەکەی بارزانی بۆ هێزە سیاسییەکان، لە سەرەتای مانگی رابردوودا، زۆر کتوپڕ بوو. پێویست بوو ئەو نامەیە هەر نەبێ دوای جەولەیەک لە گفتوگۆو راوێژکارییو پرسکردن لەنێوان لایەنە پەیوەندیدارەکان بنێردرایە بۆ لایەنەکان. وا هەست دەکەم پەلەکردنێکی زۆر بەم هەوڵەوە دیارە کە دواجار لەوانەیە ئەو پەلەکردنە بەزیانێکی زۆر بۆ خودی پرۆژەی کۆنگرەی نەتەوەیی بگەڕێتەوە، کە ئەمەش جێگای داخە بەتایبەتی بۆ ئەوانەی سالانێکی زۆرە چاوەڕوانی رۆژێکی ئەوهانو بگرە خەباتیشیان لە پێناویدا کردوە.

کۆی ئەم وەڵامە: کورد سالانێکی زۆرە کە دەبوایە خاوەنی چوارچێوەیەکی نەتەوەیی-نیشتمانی بوایە، بەڵام لەلایەکی ترەوە ئەم هەوڵەی کە ئێستا لەسەر پێیە پەلەکردنو شێوازێک لەئیلحاحو بگرە ناڕوونیشی تیایە. ئەوەشوا دەکات کە لەبری خۆشبینی سەرئەنجام ئەم هەوڵە بەکۆمەڵێک دڵەڕاوکێو مەترسیو گومان بتەنرێتەوە. زۆر بەکورتی ئەم پرۆژەو هەوڵەی کە ئێستا لەسەر پێیە بەسەر کۆمەڵێک پێشمەرجدا بازیداوە، بازدانێک کە دەکرێ دواتر بۆ خودی پرۆژەکە چۆکشکانی لێبکەوێتەوە!

سپی میدیا: چۆن کۆنگرە دەتوانێت ستراتیژێک دابڕێژێت بۆ ئەوەی کۆنگرە لەپێناو کۆنگرەو کۆبوونەوەدا نەبێت؟

د. بورهان یاسین: بەباوەڕی خۆم کۆمەڵێک رەهەند (یا مەرج) هەن بۆ ئەوەی کە پرۆژەی کۆنگرەی نەتەوەیی ببێ بەپرۆژەیەکی سیاسی ستراتیژی، لەمانە سێ دانەیان زۆر گرنگن:

١) زەخیرەو کەرەسەی کۆنگرەی نەتەوەیی: بۆ ئەوەی کۆنگرەی نەتەوەیی ستراتیژی بێت پێویستە حیزبە سیاسییەکانی کوردستان بە تەنها تاکە کەرەسەی پێکهێنەری کۆنگرە نەبن. لەڕاستیدا جگە لە حیزبە سیاسییەکان دەبێو پێویستە کۆمەڵگای مەدەنی، ئەکادیمیکاران، رۆشنبیرانو کەسانی خاوەن ئەزموونی بێلایەنو سەربەخۆ رۆڵی گرنگو چالاکانەی خۆیان ببینن. لە توێژە کۆمەلایەتییەکانیش ئافرەتانو نەوەی نوێ پێویستە بواری بەشداری چالاکانەیان لە هەوڵێکی ئەوهادا بۆ بڕەخسێ. کورد لە رابردوودا کۆمەڵێک ئەزموونی تاڵی هەبووە لە هاوپەیمانی حیزبە سیاسییەکان کە دواتر هاوپەیمانییەکان بەشەڕی براکوژی تەواو بووە. لەڕاستیدا کاتێک پارتیو یەکێتی لە ساڵی ١٩٩٤دا بوو بەشەڕیان لەسەر دەسەڵات نەک یەک دانە بەڵکو گرێدراوی یەکتربوون بەکۆمەڵێک هاوپەیمانیو تەرتیباتی کاری هاوبەش: هاوپەیمانی دوو مەکتەبی سیاسی، هاوپەیمانی دوو سەرۆک، بەرەی کوردستانیو. . هتد. زۆر بە کورتیو بەچڕی: لەبەر ئەوەی نەتەوەیەک تەنها لەکۆمەڵێک حیزبی سیاسی پێکنایەتو، لەبەرئەوەی مەیدانو فەزای نیشتمانی نەتەوە تەنها بەکۆمەڵێک حیزبی سیاسی پڕ ناکرێتەوەوە لەبەر ئەوەشی دوارۆژی نەتەوە هەمووان، نەک هەر تەنها حیزبە سیاسییەکان پەیوەندیدار دەکات، لەبەر ئەوە هەمووی پێویستە هەمووان لەو فەزاو مەیدانەدا قسەو ئامادەییو بەشداریو کاریگەرییان هەبێت.

٢) ئامانجە ستراتیژییەکان: بۆ ئەوەی کۆنگرە ببێ بەچوارچێوەیەکی ستراتیژی پێویستە باسوخواسەکانی ناو کۆنگرەو دەرهاوێشتەی هەرە کۆتایی لەشێوەی بەڵگەنامەیەکی ستراتیژیدا رەنگبداتەوە، بەڵگەنامەیەک کە ببێتە نەخشەڕێگایەکی ستراتیژی بۆ نەتەوە. بە مانایەکی تر، پێویستە ئەم کۆنگرەیە بۆ مەبەستێکی کاتی، لەوەش خەراپتر تاکتیکی (حیزبی یا تاکەکەسی) نەبێو نەخرێتە خزمەت هەندێک ئەجێندای حیزبی کە بۆ نموونە بۆ یەکێکیان، کۆنگرە ببێ بەئامرازی زێدەکردنی هێژێمۆنی خۆی، بۆ ئەوەی تریان ببێ بەئامڕازی چارەسەرکردنی قەیرانەکانی خۆیو بۆ ئەوی تریشیان شاردنەوەو داپۆشینی شکستەکانی خۆی.

> بۆ ئەوەی کۆنگرەی نەتەوەیی ستراتیژی بێت پێویستە حیزبە سیاسییەکانی کوردستان بە تەنها تاکە کەرەسەی پێکهێنەری کۆنگرە نەبن.

هتد. لەمانەش هەمووی خەراپتر ئەوەیە کە کۆنگرە ببێ بەئامرازی بەجێگەیاندنی ئەجێندای هێزێکی ئیقلیمی، با بەروونتر بڵێین ئەجێندای تورکیا. بەم مانایەش ئەگەری هەیە کۆنگرەی نەتەوەیی ببێ بەکاریسەیەکی ستراتیژی ئەگەر هاتوو هەر زوو ئەو کۆنگرەیە لەئەجێندایەکی پشتی پەردەدا درێژکردنەوەی خواستو ویستی یەکێک یا هەندێک لەهێزە ئیقلیمییەکان بێتو بەو مانایەش ببێتە هۆی بەرجەستەکردنی حاڵەتو روانگەی دابەشبوونی کوردستان تا هێمایەکو ئاماژەیەکی جددی بەئاراستەی یەکگرتنەوەی. لەوەش هەمووی خەراپتر کۆنگرە ببێتە ئامرازی ناردنەدەرەوەی (تەسدیر)کردنی کێشەی کورد لە باکوری کوردستانو تورکیا بۆ باشوری کوردستانو بۆ ئەم مەبەستەش دەسەڵاتی سیاسی لەو بەشەی کوردستانو کۆنگرەی نەتەوەیی دوو ئامرازی گرنگ بن!

٣) بەرجەستەکردنی دەزگاو دامەزراوەییەکی ستراتیژی نەتەوەیی: لێرەدا پرسیارێکی گرنگ ئەوەیە ئایا ئەو کۆنگرەیەی کە بڕیارە لەهەولێر ببەسترێ دەبێتە هەنگاوی یەکەم لە بەدامەزراوکردنی چوارچێوە کولتووریەکەی نەتەوە. بەمانایەکی تر ئایا ئەم کۆنگرەیە دەکرێ ببێتە ئامرازێک بۆ ناسیۆنالیزمی کوردی بۆ ڕاگواستنی نەتەوە لەحاڵەتێکی کولتوری بۆ حاڵەتێکی سیاسی هاوچەرخ؟ ئایا کۆنگرە دەبێتە ئەمرازی بەکاربردنو یاریکردن بەهەستو نەستی خەڵکی کوردستان کە هەندێک حیزبو سەرکردە بەهەوەسی خۆیان یاری پێدەکەن یا دەبێ بەچوارچێوەیەک لە کاری ستراتیژی کە باسە لەقاڵبدانی تێورییانەی بەرژەوەندییە هەرە باڵاکانی نەتەوەو بەدامەزراوکردنی ئەم چوارچێوەیە؟ بۆ نموونە ئەگەر تەماشای زایۆنیزم بکەین، وەک کۆنگرەیەکی نەتەوەیی جوەکان، دەبینین کە رۆڵی زایۆنیزم نەک هەر جۆشو خرۆشدانی هەستو نەستی جوەکانە لەسەرتانسەری جیهانەوە ئاگادارکردنەوەیان کە ئەمان لەگەڵ پەرتوبڵاویشیان هەڵگری کۆمەڵێک بەهای کولتوریی هاوبەشن، بەڵکو هەر لە سەرەتای دروستبوونیەوە ئەو بزووتنەوەیە ئامانجێکی ستراتیژی بۆ خۆی دیاریکرد کە ئەویش دەوڵەتی نەتەوەییە یا ئەوەی لەکۆمەڵێک بەڵگەنامەی گرنگدا پێی بێژراوە «ماڵی نەتەوەیی جوەکان». لەمەش گرنگتر، هەر لە سەرەتای دروستبوونییەوە ئەم بزووتنەوەیە دانەنیشت بەدیار چاوەڕوانی لەدەرفەتی مێژوویی، بەڵکو تا بۆی کرا بەخەباتی خۆی بەشدارییەکی کارای کرد لە فەراهەمبوونی ئەو دەرفەتە مێژووییە کە دواجار بە بەرهەمهێنانی یا راگەیاندنی دەوڵەتێکی تایبەت بەجوەکان لە فەلەستین تەواو بوو.

کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان دەبێ رێک ئەو دامەزراوەیە بێت کە لە ئاستی هەرە ستراتیژیو لە دوو رەهەندەوە، رەهەندی ناو نەتەوە خۆیو رەهەندی پەیوەندی نەتەوە بەجیهانی دەرەوە، رۆژانەوە بەپێی ستراتیژێکی درێژخایەن کار لەگەڵ مەسەلە هەرە چارەنووسسازەکاندا بکات.

دەرەنجام لە کورتکردنەوەی وەڵامی ئەم پرسیارەدا گرنگە ئەوە بەراشکاوانە جەختبکەینەوە کە کۆنگرە، بۆ ئەوەی نەتەوەییو ستراتیژی بێ نابێ ببێ بەئامرازی بەدیهێنانی خەونی چەند هێزێک لە بەرجەستەکردنی دەسەڵاتی تاکڕەوییانەو گەیشتن بەهەندێک خواست لە مۆنۆپۆلکردنی دەسەڵات (تا ئەمڕۆ لەبەشێکی کوردستان، بەڵام دواتر بەئامرازی کۆنگرەی نەتەوەیی لە هەموو پانتایی کوردستانی گەورەدا). لەمەش گرنگتر هەرگیز نابێ رێگە بدرێ کە کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان ببێ بەئامرازی بەجێگەیاندنی ئەجێندایەکی ئیقلیمی شاردراوە. ئەگەر کۆنگرەیەک ئەو ئامرازە بێت ئەوا بێ گومان نەبوونی باشترە.

سپی میدیا: ئەو گوتارە سیاسیە چییە کە کۆنگرە ستراتیژی خۆی لەسەر دارێژێت، ئایا هەر ئەوەندە بەسە ئاماژە بۆ ئەوە بکرێت کە پێویستە چارەسەری دۆزی کورد لەڕێگای ئاشتییەوە بکرێت، ئایا لە رۆژئاواو رۆژهەڵات بوارێک هەیە بۆ ئاشتی، جگە لە لۆژیکی چەکو هێز نەبێت؟

د. بورهان یاسین: دیارە ئەم پرسیارەشتان فرە رەهەندەو کۆمەڵێک هێمای گرنگ لەخۆ دەگرێ. بەهەر حاڵ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەش دەبێ جارێکی تر دەست بۆ لۆژیکی یا فۆڕمولەی نەتەوە روو لەناوەوەو نەتەوە روو لەدەرەوە ببەین. جەختکردنەوەی ئەو بەیەکەوەگرێدانە یەکجار گرنگەوە نزیکبوونەوەیەکی ئەوها لەستراتیژی سیاسی نەتەوەییدا، بەر لە هەر شتێک، ئەوە دەخوازێت کە هێزە کوردستانییەکان بەر لەوەی داوای دایەلۆگو ئاشتیو پێکەوەژیانو پلورالیزم لە داگیرکارانی کوردستان بکەن دەبێ لە ناوخۆیاندا

توانیبێتیان لانیکەم ئەم ئامانجانەیان لە خەباتو ئەزموونە سیاسییەکانیاندا بەرجەستەکردبێت. بە داخەوە، بە تایبەتی، ئەزموونی باشوری کوردستان پێچەوانەی ئەم بەرجەستەکردنەمان بووەو، زیاتر ئەزموونی پاوانخوازی سیاسیو شەڕی براکوژیو قەبووڵنەکردنی یەکترو فرۆفێڵکردن لە پرۆسە دیمۆکراسییەکانو بەدەستهێنانو مانەوە لە دەسەڵات بەشێوەو ئامرازی نایاساییو نارەوا. ئاخر ئەوە تورکیاو سوریاو ئێرانو عێراق نین کە نۆ ساڵە ناخوازن هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان لە باشوری کوردستان بەڕێوەبچێ، بەڵکو لە موفارەقە (پارادۆکس)ێکی سەرسوڕهێنەردا، رێک ئەو دوو هێزەن (واتە پارتیو یەکێتی) کە ئەمڕۆ داینەمۆی سەرەکی هەوڵی بەستنی کۆنگرەی نەتەوەیین لەو بەشەی کوردستان دەدەن. بە مانایەکی تر بازدان بەسەر ناوخۆدا بۆ وروژاندنی نەتەوە روو لەدەرەوە هەوڵێکی سەرکەوتوو نییە. چیتریش ئەو ناوەوەیە داخراو نییە روو بەدەرەوە: ئەوانەی لە ناوەوەی نەتەوەن جوان دەرەوەی خۆیان دەبینن ئەوانەشی لەدەرەوەن جوان ناوەوەی ئەو نەتەوەیە دەبینن. دواجار ئەزموونی دەوڵەتانی عەرەبی لەماوەی کەم یا زۆر ٩٠ ساڵی رابردوودا لە خواستو خەبات بۆ بەرهەمهێنانی یەکێتییەکی نەتەوەیی رێک لەبەر ئەوە سەرکەوتوو نەبووە، چونکە ویستراوە بازبدرێت بەسەر ناوەوەیەکی نا تەندروست (پێکهاتوو لەکۆمەڵێک لەناشیرینترین رژێمی ستەمکارو تاکرەو) بۆ دەرەوەی خۆی بۆ بەدەستهێنانی یەکێتیەکی نەتەوەیی تەندروستو شایستە. نەتەوەی کورد پێویستی بەدووبارەکردنەوەی ئەو هەموو ئەزموونە تاڵەی وڵاتانی عەرەبی نیە بۆ ئەوەی دوای ساڵانێکی تر بگات بەهەمان دەرئەنجام: دەرەوەیەکی تەندروست بەرهەمی ناوەوەیەکی تەندروستە، بە مانایەکی تر نەتەوەیەک لەناوخۆیدا شکستی هێنابێ لەبەرجەستکەردنی بەها هاوچەرخەکان ئەستەمە سەرکەوتوو بێت لەو بەرجەستەکردنەدا لەگەڵ دەرەوەی خۆی!

بەباوەڕی خۆم دوو پرەنسیپ دەبێ بکرێن بەروحی هەر پڕۆژەیەکی نەتەوەیی کوردستانی، یا بکرێن بەدوو کۆڵەکەی سەرەکیو بنچینەیی لە رێکخستنی مەیدانو فەزای نەتەوەدا لە چوارچێوەی پڕۆژەیەکی ئەوهادا: یەکەمیان کوردستانیبوون بە مانای هاونیشتمانیبوونو وابەستەبوون بەو نیشتمانەوە نەک هەر لە رێگای وروژاندنی کۆمەڵێ بەهای کولتوری هاوبەش، بەڵکو رێک لەسەر کۆمەڵێک بەهای هاوچەرخ لە هاونیشتمانی بوونو، دووەمیشیان دیمۆکراتیبونی راستەقینە. دەبێ هەر لێرەشدا ئەوە بڵێین کە ئەم دوو پرەنسیپە (هاونیشتیمانیبوون واتە کوردستانی بوونو دیمۆکراسیبوون)وەک خوێنو گۆشت تێکەڵاوی یەکترن بەپێی تێگەیشتن لێیان لەڕۆشنایی تیۆرە هەرە نوێیەکانی تێکەڵاوبوونی سیستەمی دیمۆکراسی بە دەوڵەتی هاوچەرخو دامەزراوەکانی. بەو مانایەش ئاوێتەکردنی ئەو دوو توخمە لە چوارچێوەیەکی توکمە لە فەلسەفەی سیاسی دەتوانێ نەک هەر بەرجەستەکردنێکی تەندروستانە لەناو خودی نەتەوە فەراهەم بکات، بەڵکو ئەم بەرجەستەکردنە تەندروستانەیە دەبێ بەئامرازی کارئاسانی لەبەدەستهێنانی ئامانجەکانی نەتەوە روو لەدەرەوە. (هەر بۆ ئاگاداری خوێنەر ئەم باسەم لە کۆمەڵێ گوتارو چاوپێکەوتنی پێشوومدا وروژاندوە کە هەموویان لەماڵپەڕی تاکەکەسیمدا دەستدەکەون). پوختەی ئەم وەڵامە: بەقەدەر ئەوەی کە پڕۆژەی کۆنگرەی نەتەوەیی هەڕەشەی دەرەکی لەسەرە بەو قەدەرە زیاتریش هەڕەشەی ناوەکی-ناوخۆیی لەسەرە. لە راستیدا ئەو هێزە سیاسییانەو سەرکردانەی لە کۆنگرەی نەتەوەییدا ئامرازێک دەبینن بۆ بەرجەستەکردنی سەرۆکایەتیو دەسەڵاتی تاکرەویانەی خۆیان دەتوانن لەگەڵ دەستی دەرەوەش یەکتربگرنو ببن بەپردو ئامرازی پەڕینەوەی (یا پەڕاندنەوەی) هەڕەشەی دەرەوە بۆ ناوەوەی نەتەوە خۆی. لەم بارەیەشەوە، بەداخەوە، کورد خاوەنی زۆرێک لەئەزموونی تاڵو تراژیدیاویو ناشیرینە!

سپی میدیا: ئەجێندای تورکیاو ئێران چۆن دەخوێنیتەوە سەبارەت بە بەستنی کۆنگرەو تێڕوانینی ئێستایان بەرامبەر مەسەلەی کورد لەناوچەکەدا چۆنە؟ نەرم بوونی تورکیا لەمەڕ بەستنی کۆنگرە لەچییەوە هاتووە؟

د.بورهان یاسین: پێشەکی پرسیارەکەت سەرنجڕاکێشە، بەو مانایەی کە باس لە سوریاو عێراق ناکەیت کە هەر یەکێکیان بەهۆیەک یا چەند هۆیەکەوە ناپەرژێنە سەر ئەم مەسەلەیە. لەلایەکی ترەوە پێویستە بەتایبەتی حسێب بۆ کاردانەوەکانی عێراق (لە ئێستاو لە داهاتوودا) بکرێت. بەهەر حاڵ پێویستە ئێمە کۆمەڵێک

جیاوازی لەنێوان تورکیاو ئێراندا ببینین کە لەهەموشیان گرنگتر ئەوەیە کە بەمانا هەرە زانستییەکەی، ئێران هێشتا سیاسەتەکانی ناوەوەو دەرەوە لە چوارچێوەی ئەوەی پێیدەوترێ «دەوڵەتی شەڕ» دەخەملێنی، بەو مانایەی کە ئێرانی ئیسلامی هێزو توانای دەوڵەت لەچاوی هێزی چەکدارو پڕچەکبوونو بەکاربردنی هەڕەشەو زەبرزەنگ دەبینیو ئامادەیە گەشەکردنی ئابووریو خۆشبەختی کۆمەڵایەتی بکات بەقوربانی بەهێزبوون لەڕێگای هێژێمۆنی سەربازییەوە. بەڵام تورکیا ئیمڕۆ زۆر نزیکترە لەوەی پێی دەوترێ «دەوڵەتی بازرگانی» بەو مانایەی کەهێزی دەوڵەت لەبەختەوەری کۆمەڵایەتیو بەهێزبوونی پێگەی ئابووری دەوڵەتدا دەبینرێ. ئەم ئاراستەیە هەرنەبێ لە ١٩٨٠کاندا لە گەشەسەندندا بووە لەتورکیاوە بەتایبەتی لە ١٠ ساڵی رابردوودا بەجختکردنەوە ئەم ئاراستەیە بووە بەستراتیژی دەوڵەت، بە تایبەتی روو لەناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستو جیهانی ئیسلامی. ئاراستەی ئەحمەد داودئۆغلو (وەزیری دەرەوەی تورکیا) کە لەکتێبەکەیدا بەناوی «قوڵایی ستراتیژی،» کە لە ٢٠٠١ دا بڵاویکردۆتەوە، بەجوانی باس لەو قوڵاییە ستراتیژییەی تورکیا دەکات وەک چوارچێوەیەکی هەرە گرنگی تێورییە لەو دەوڵەتی بازرگانییەی کە باسیدەکەین. زۆر بەکورتیو زۆر بەچڕی هەڵسوکەوتی ئێران روو لەپڕۆژەی کۆنگرەی نەتەوەیی هەڵقوڵاوی: ١) خواستی هێژێمۆنی لەعێراقداو بەهێزبوونی ئەو خواستە لەگەڵ مەترسی لەدەستدانی سوریا. ٢) هەموو هەوڵێک بەئاراستەی لەدەستنەدانی سوریا. ٣) لەسەر ئاستی ناوەوەش بەردەوامبوون بەعەقڵیەتی دەوڵەتی شەڕ لەگەڵ کێشەی کورد، بەم مانایەش نە لەئێستاداوە نەش لەداهاتویەکی نزیکدا ئاسۆی گۆڕانکاری لە زهنیەتی رەسمی دەوڵەتی ئێراندا روو لەکێشەی کورد بەدیناکرێ، نە لە وڵاتەوە نەش لەمەڕ ئەو کێشەیە لەئاستی کوردستانی مەزندا.

لە لایەکی ترەوە تورکیا کۆمەڵێک خاڵی لێوەدەرچوونی هەیە کە زۆر لە خاڵەکانی لێوەدەرچوونی سیاسی ئێران جیاوازن: ١) ئەمڕۆ بەتوندی روانگەی هەنووکەی سیاسیەوە داهاتووی سیاسی سێ پارچەی کوردستان (لە عێراقو سوریاو تورکیا) بە توندی بەتورکیاوە گرێدراون. بەمانایەکی تر بەشێوەیەک لەشێوەکان ئەوەی کە پێش جەنگی یەکەمی جیهانی پێی دەبێژرا «کوردستانی عوسمانی» (واتە سێ بەشەکەی کوردستان) ئەمڕۆ خەریکە تورکیا، لەچوارچێوەی (عوسمانیزمی نوێ)دا وەکوو سێ بەشی بەتوندی بەیەکەوە بەستراوو گرێدراو مامەڵەیان لەتەکدا دەکات؛ ٢) لەچوارچێوەی چەمکی قوڵایی ستراتیژیدا، کە ئەندازیارەکەی وەزیری دەرەوەی ئێستای تورکیایە، دەکرێ کورد پێداگیری لەسەر ئەوە بکات کە پەڕینەوەی تورکیا بۆ رۆژهەڵاتی ناوەڕاستو کردنی ئەو ناوچەیە بە بازاڕێکی فراوانی بازرگانیو وەبەرهێنان بۆ تورکیا بەدەستهاتنی مومکن نییە، بەبێ چارەسەرکردنی کێشەی کورد. باشترین شێوەی نزیکبوونەوەش ئەوەیە کە تورکیا بگاتە ئەو باوەڕەی کە قوڵایی ستراتیژی تورکیا لەسەر سنوورەکانی عێراقو سوریا دەستپێناکات، بەڵکو رێکو راست لەتورکیاوە کێشەی کورد لەو قوڵاییەدا دەستپێدەکات. هەروەها کورد ئەوە جەختبکاتەوە کە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی باشتر پارێزێراون ئەگەر لە نزیکبوونەوەدا مامەڵە لەگەڵ هەرسێ پارچەی کوردستان (کوردستانی عوسمانی)وەک یەکەیەکی یەکبوو نەک وەک سێ پارچەی دابڕاو لەیەکتر. ٣) بە شێوەیەکی زۆر سەرنجڕاکێش خەریکە رۆژئاوای کوردستان دەبێ بەخاڵی لێوەدەرچوونو خاڵی بەیەکەوە گرێدانی چارەنووسی ئەو سێ بەشەی کوردستانو هەڵسوکەوتی تورکیا لەو پەیوەستەگیەیدا گرنگە، بەڵام شێوازی تێگەیشتنی لایەنی کوردی (تا ئەمڕۆ لایەنە کوردییەکان)یش زۆر گرنگە.

ئەم سێ خاڵەی سەرەوە، پەیوەست بە رۆڵی تورکیا، دەکرێ وەک خاڵی ئەرێنی ببینرێن، بەڵام دوو خاڵی نەرێنی هەن کە مەترسیدارنو هەڕەشەن لە رۆڵی ئەرێنی تورکیا، کە یەکێکیان پەیوەستە بە تورکیاوە ئەوەی تریان بە کورد خۆی: ١) بە باوەڕی خۆم ناڕوونیەکی زۆر هەیە لەوەی کە پێیدەگوترێ «پڕۆسەی ئاشتی» لە تورکیا. نەک هەر ئەوە بەڵکو من تا ڕادەیەکی زۆر لەوە پشتڕاستم کە لە تورکیا یارییەکی شاراوەی زۆر ترسناک بەڕێوەدەچێ دەربارەی کێشەی کورد. ئەم یارییە شاراوەیە بەپلەی یەکەم دەرهاوێشتەی ئەو راستییەیە کە کێشەی کورد لە تورکیا تەنها لە نێوان کورد لەلایەکو دەوڵەت لە لایەکی ترەوە نییە، بەڵکو رێک لەنێوان دوو شێوە لەدەوڵەت لەتورکیا (دەوڵەتی یا دەسەڵاتی

ڕەسمی لەلایەکو دەوڵەتی شاراوە یا قوڵ لە لایەکی ترەوە): دەوڵەتی ڕەسمی واتە پەرلەمانو حکومەت بەڵام دەوڵەتی شاراوە (قوڵ) واتە بەشێک لە میتو بەشێک لەهێزی چەکداریو مافیاو هێزە ناسیۆنالیستە توندڕەوەکانو بەشێک لە بیرۆکراتیای تورکیو شێوەیەک لە تێگەیشتنی لەکەمالیزم چوارچێوەی ئایدیۆلۆژی دەوڵەتی شاردراوەیە. دژایەتی لەنێوان ئەم دوو شێوازی دەوڵەت یا دەسەڵاتە دەکرێ لەچەند وشەیەکدا کۆبکرێتەوە: دەوڵەتی ڕەسمی بەرژەوەندی لەئاشتیدایە بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانی «دەوڵەتی بازرگانی»و گەیشتن بە قولایی ستراتیژی. بەڵام تەواو بە پێچەوانەوە دەوڵەتی شاردراوە بەرژەوەندی لەگەڵ شەڕوشۆڕو نائارامی وڵاتدایە، چونکە شەڕوشۆڕو نائارامی باشترین ژینگەن بۆ بەهێزبوونی دەوڵەتی شاراوە. دەبێ ئەوەش جەختبکەینەوە کە هەردوو شێواز لەدەوڵەتداری (شێوازی ئاشتیو شێوازی بەردەوامی شەڕ) کاریگەری ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ، ئاشکراو شاردراوەیان هەیە بەسەر (یا ڕاستتر بڵێین لە ناو) لایەنی کوردیدا. هەر لەم پەیوەستەداوە هەر بەم هۆیەشەوە دەبێ ئەوە بڵێین کە ئاڵۆزیو ناڕوونیەکی زۆر هەیە لە سیاسەتی پەکەکە خۆیدا لە مەڕ ئەوەی پێیدەگوترێ پرۆسەی ئاشتی (بەردەوام هەنگاوێک بۆ پێشەوەوە هەنگاوێک بۆ دواوە). دەبێ ئەوەش بۆ هەموو لایەک جێگەی پرسیار بێت کە چۆن دەکرێت سەرکردەیەک گوناهبارکرابێت بەکوشتنو لەدەستچوونی نزیکەی ٤٠ هەزار کەس لە تورکیاوە لەهەمانکاتدا ئەو کەسە بتوانێ ئەندازیاری ئاشتی بێت لەناو گرتووخانەوە؟ ئایا سەرکردەیەک ڕێگای پێنەدرێ لەماوەیەکی زۆر دوورو درێژدا پارێزەرانی ببینێ چۆن ڕێگای پێدەدرێ ببێ بەئەندازیاری پرۆسەیەکی ئەوها هەستیار کەچارەسەرکردنی کێشەیەکی ئاڵۆزی وەک کێشەی کوردی لێبکەوێتەوە؟؛ ٢) ئەوەی زۆر جێگەی مەترسیو نیگەرانییە ئەوەیە کە لایەنێکی کوردی لە باشوری کوردستان (ڕاشکاوانەتر پارتی) کلیلو نەهێنییەکانی پەیوەندی باشوری کوردستانو تورکیای لەدەستدایە. مانەوەی شتەکان بەم شێوەیە هەرەشەیە بۆ سەر پرۆژەی نەتەوەیی، بۆ سەر دوارۆژی پەیوەندییەکانی باشوری کوردستان لە گەڵ تورکیا، دوارۆژی ڕۆژئاوای کوردستانو بەتایبەتیش لەسەر دۆزی کورد لە باکورو دوارۆژی «ئاشتی» لەو وڵاتەو مەلەفی کۆنگرەی نەتەوەیی.. هتد. پرسیارێکی هەرە گرنگ ئەوەیە ئایا ئەو لایەنە کوردییە (واتە پارتی) ئامادەیە هەموو نهێنیو کلیلەکانی مەلەفە ئاڵۆزەکەی پەیوەنییەکانی سێ بەشی کوردستانو تورکیاوە زۆر بەتایبەتیش پەیوەندییەکانی دەسەڵاتی کوردی لە باشوری کوردستان لە لایەکەوە تورکیا لە لایەکی تر بخاتە سەر مێزی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان؟ یا ئەوەتا «جارێکی تریش» بەئامادەبوونی کۆنگرە دەگوترێ کە لەبەر هەستیاری ئەو مەلەفە (هەروەکو بەردەوام لە مەلەفی نەوتدا گوتراوە) بەرژەوەندی نەتەوەیی وا دەخوازێت کە ئەم کلیلو نهێنیانە هەروا لەتاریکیدا بمێننەوە؟ پوختەی ئەم وەڵامە: زەرووری نییە بەردەوام کورد پشتشکاوی هەڵوێستی دوژمنانەو نامرۆییانەی یاریکارە دەرەکییەکانو داگیرکاران بێت، بەڵکو ڕێک پشتشکاوی کولتورێکی سیاسی ئەو پەڕی ناتەندروستو ناشایستە بەنەتەوەو بەنەتەوەبوونە، ئەگەر ئێمە ئەوەمان قەبوڵ بێت کە ناوەوەو دەرەوەی نەتەوە بەشێوەیەکی ئۆرگانیکی بەیەکەوە گرێدراون. پرسیار ئەوەیە ئایا بەشداربوانی کۆنگرە دەتوانن ڕاشکاوانەو، بەبێ قەبوڵکردنی هێشتنەوەی سیاسەتە چارەنووسسازەکان لە تاریکیدا، ئەم پرسیارانەو بابەتانە بوروژێنن، یا جارێکی تریش لەکۆنگرە دەردەچن بۆ گەڕانەوە بۆ سیاسەتێکی پڕ لەنەهێنیو گومانو تێپەڕاندنی شتەکان لە تاریکیدا. بەڕاشکاویو بەئاشکرا دەڵێم تێکەڵاوبوونی دوو ناڕوونیو دوو تاریکی (یەکێکیان هی لایەنە کوردییە پەیوەندیدارەکانو ئەو تریشیان هی لایەنی تورکی لەمەڕ مەسەلەی کورد) لەسەر ئەرزی کۆنگرەی نەتەوەیی دەتوانێ ببێ بەگەورەترین مەترسی نەک هەر لەسەر ڕۆڵی کۆنگرە خۆی بەڵکو بۆ تەواوی دوارۆژی دۆزی کورد، زۆر بەتایبەتیش لە باکوری کوردستان!

سپی میدیا: ئایا مەترسی ئەوە لە ئارادایە کە حیزبە گەورەکان بەتایبەتی پارتیو پەکەکە، ئەجێندای خۆیان بەسەر کۆنگرەدا بەسەپێنن؟

د.بورهان یاسین: پرسیارکردن دەربارەی ئەم دوو حیزبە دەبێ زیاتر پرسیار بێ دەربارەی زهنیەتو کولتوری سیاسی ئەو دوو حیزبە، نەوەک قەوارەیان. زۆر بەکورتیو بە چڕی هەردوو حیزب تا ئێستاش باوەڕێکی بەهێزیان بەحیزبی سەرکردەو حیزبی

پێشەوا هەیە، حیزبی بەبنەما بەلشەفی کەباوەڕی بەمۆنۆپۆلکردنی مەیدانو فەزای کۆمەڵایەتیو سیاسی نەتەوە هەیە. لەپێشدا ئەو دوو حیزبە بەکردار ئەوەیان بەرجەستەکردووە کە یا ئەوەتا شتەکان دەبێ لەبەر دەستو لەژێر کۆنترۆڵی ئەوان (هەڵبەتە هەر یەک بەتەنیا، وە هەنووکە بە یەکەوە) یا ئەوەتا ئەو شتانە نابێ ببن. بەباوەڕی من هەر لەسەرەتاوە دیار بوو کە ئەجێندای ئەم هەنگاوە بۆ بەستنی کۆنگرە لەلایەن ئەم دوو حیزبەوە گەڵاڵە کراوەو هێشتا کۆمەڵێک ناڕوونی تیایە. قورسایی پەکەکە هەر لە سەرەتادا زۆر بەرچاوبووەوە نەک هەر خۆی وەک حیزب، بەڵکو ژمارەیەک حیزبی تر هەم لە باکوروە هەم لە بەشەکانی تری کوردستان ئامادەییەکی قورسیان هەبووە (وە هەیە) لەم پرۆسەیەدا. جێگەی پرسیارو سەرنجە کە یەکێک لە ڕێکخراوە بەشدارەکان لە چالاکیەکانی ئامادەکاریدا بوونی (کنک)ەیە، واتە کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانە کە پەکەکە لە برۆکسلی پایتەختی بەلجیکا لە ١٩٩٨ دایمەزراند. بەردەوام پەکەکە بانگەشەکەی ئەوە بووە کەزیاتر لە ٣٠ هێزو ڕێکخراو لەهەر چوار پارچەی کوردستان ئەندامن لە (کنک)داو ئەگەر وایە ئایا کورد پێویستی بەکۆنگرەیەکی نەتەوەیی تر هەیە؟ مرۆڤ دەتوانێ بپرسێ مادام هەرزوو، لە کۆتایی ١٩٩٠کانەوە کۆنگرەیەکی نەتەوەیی هەبووەو هەیە (بەڵام ئەمڕۆ ناتوانێ چیتر کۆنگرەی نەتەوەیی بێت) ئایا ئەوە مانای ئەوە نیە کە کۆنگرەی نەتەوەیی وەک بیرۆکەو کردار تەنها پرۆژەو ئامرازێکی حیزبییانەی پەکەکە بووەو هیچی تر لە پێناو بەرجەستەکردنی هێژێمۆنی خۆی، نەک هەر لە باکوری کوردستان بەڵکو لە تەواوی کوردستانی گەورەدا؟ ئایا ئەوە چیە وادەکات کە ئیمڕۆ پەکەکە ببێتە خاوەنی بۆچونێکی نوێی زیاتر دیمۆکراتییانە لەمەڕ کۆنگرەی نەتەوەیی: کۆنگرەیەک دوور لە هێژێمۆنی حیزبی، کۆنگرەیەک لە هەموانەوە بۆ هەموانو لە پێناوی ئامانجی هەموان! ئایا کە پارتی دوای ئەو هەموو ساڵە ئامادە نەبێت بە شێوەیەکی ئاشتییانەو لە پرۆسەیەکی کراوەو دیمۆکراسیانەدا لە باشوری کوردستان دەستاودەستی دەسەڵات بکات، چۆن ئامادە دەبێت دەسەڵاتو کاریگەری سیاسی لەچوارچێوەی کۆنگرەی نەتەوەییدا بەشێوەیەکی دیمۆکراسییانە دەستاودەست بکرێو ڕێکبخرێ؟

پوختەی ئەم وەڵامە: پەکەکەو پارتی لەسەر دەسەڵاتو کاریگەری لەناو کۆنگرەدا (لەباشترین حاڵەتدا) هەڵوێستیان یەکانگیرە، بەڵام لەسەر هەمان شتیش لەکاتێکیترو بارودۆخێکی تردا دەبێ بەکێشەیان. ئەم پەیوەندییە کە پڕاوپڕە لەزهنیەتێکی سیاسییانەی ناتەندروستو دوو فاقی ڕێک ئەو شێوە پەیوەندییە بووە کە ساڵانێکی زۆرە سێبەری قورسو خەراپکارانەی بەسەر پەیوەندییەکانی پارتی دیمۆکراتی کوردستانو یەکێتی نیشتمانی کوردستانو تەواوی ئەزمونی سیاسی لەو بەشەی کوردستان داگرتووە.

سپی میدیا: ئایا ئەم کۆنگرەیە کۆنگرەی حیزبەکان دەبێت؟ چی بکرێت بۆ ئەوەی کۆنگرەی کۆمەڵگای کوردستانی بێت؟

د. بورهان یاسین: لە راستیدا پێشتر تا رادەیەک وەڵامی ئەم پرسیارە دراوەتەوە. بەهەر حاڵ بۆ ئەوەی ئەم کۆنگرەیە تەنها کۆنگرەی حیزبەکان نەبێتو بە شێوازێکی دیمۆکراتییانەتر بخەملێو دەرفەتی سەرکەوتنی زیاتر بێت، نابێت تەنها لەحیزبە سیاسییەکان پێک بێت. لە چەمکی هاوچەرخو دیمۆکراتییانەدا کۆمەڵگای مەدەنی، ئەکادیمیکاران، میدیاکاران، ڕۆشنبیران، توێژە هەرە گرنگەکانی کۆمەڵگا، ناوەندە کولتوریو تایبەتمەندەکان بەتوێژینەوەو حیزبە سیاسییەکان هەموویان بەیەکەوە پێکدەهێننو، پێویستە هەر هەمووشیان بەیەکەوە (لە پرۆسەیەکی دیمۆکراتییانەو کراوەدا) مەیدانو فەزای نەتەوە ڕێکبخەن. هەر لێرەشدا دەرفەتە ئەوە بڵێم کە ساڵانێکی زۆرە من هەڵگری ئەو باوەڕە بوومە کە پرۆژەیەکی نەتەوەیی راستەقینە دەبێ لەساغکردنەوەیەکی فکرییەوە دەستپێبکاتو دواتر هەنگاو هەڵێنێ بۆ بەرجەستەکردنێکی پرۆژەکە لە ئاستی سیاسیدا. تا ئێستا کۆمەڵێک هەوڵی زۆر دراوە بە ئاراستەی بەرهەمهێنانی کۆنگرەیەکی نەتەوەیی راستەقینە، بەداخەوە تا ئێستا هیچیان وەک پێویست سەرکەوتوو نەبوون: بەشێکیان بەداگیرکراویو موسادەرەکراوی (لە لایەن حیزبێکەوە) لەدایکبوون، بەشێکیان لەلایەن تا کەکەسێکەوە داگیرکرانو دەستیان بەسەردا گیراوە بەشێکی تریشیان لەگەڵ ئەوەشی هەوڵی دڵسۆزانە بوون، بەڵام لەبەر کۆمەڵێک هۆ، دیسان لەئامانجی هەرە گەورەیاندا سەرکەوتوو نەبوون.

پوختەی قسە: ئەگەر ئەم هەوڵەی بەردەست بەپشودرێژییەکی زۆرتر،

> پێویستە ئەم کۆنگرەیە بۆ مەبەستێکی کاتی، لەوەش خەراپتر تاکتیکی (حیزبی یا تاکەکەسی) نەبێ‌و نەخرێتە خزمەت هەندێك ئەجێندای حیزبی

ئەجێندایەکی روونترەوە بەئامادەیی‌و کاریگەرییەکی راستەقینەی توێژی رۆشنبیران‌و ئەکادیمیکاران‌و میدیاکاران‌و سیاسەتزانانی سەربەخۆو بەئەزموون دەوڵەمەند نەکرێ‌و لەپرۆسەیەکی ئەوپەڕی کراوەدا بەرهەم نەیەت، ئەوا جارێکی تریش ئەو ئەزموونە وەک زۆر ئەزمونی پێشوتر بە ئەگەری زۆر ئامرازی لەگۆڕنانی خۆی لەگەڵ خۆیدا دەهێنێ.

سپی میدیا: ئەو میکانیزمانە چین کە سەرکردایەتییەکی کاراو دیموکراسی بۆ کۆنگرە دیاری بکات؟

د. بورهان یاسین: لەوەڵامی پرسیاری سەرەوەدا ئاماژەم بە هەندێ شت کردوە لەم ئاراستەیەدا. بە هەر حاڵ، بەباوەڕی من کۆمەڵێک مەرج هەن کە دەبێ بوونیان هەبێ بۆ سەرکەوتنی ئەم ئەزموونە کە دوویان لە هەموویان گرنگترن: ١) کولتوری سیاسی: بەپێی ئەم مەرجە دەبێ هەر لایەنێکی سیاسی ئامادە بێت واز بێنێت لە زهنیەتی حیزبی سەرکردەو پێشڕەو پاوانخوازی سیاسی‌و ئامادە بێت واز لەو زهنیەتە روخێنەرە بێنێت کە دەڵێت (یا دەبێ شتەکان لە ژێر رکێفی مندا بن یا نابێ ببن). بەو مانایە باوەڕبوون بەپلورالیزمی راستەقینەو باوەڕ بوون بەوەی کە مەیدان‌و فەزای نەتەوە لەیەک رەنگی ئایدیۆلۆژی‌و سیاسی پێکنایەت، بەڵکو لە ژمارەیەکی زۆر رەنگ پێکدێت کەدواجار لەتابلۆیەکی جواندا نەتەوە دەخەملێنن؛ ٢) دامەزراوەیی: ئەمەش پەیوەستە بەکۆمەڵێک میکانیزمی ئیدارەدانی کۆنگرە بۆ ئەوەش ئەو شێوە رێکخستنەی یەکێتی ئەوروپا نموونەیەکی سەرکەوتووە کە رەچاو بکرێت. یەکەمیان، پێویستە سەرۆکایەتی کۆنگرە دەوری بێت‌و ٦ مانگ جارێک بگۆڕدرێت، بەم پێیەش حیزبێک یا رێکخراوێکی ئەندام چەند بچووکیش بێت وەک هەر حیزبێک یا رێکخراوێکی گەورەی ناو کۆنگرە بۆی هەبێت ٦ مانگ بە هەمان دەسەڵاتەوە، سەرکردایەتی کۆنگرە بکات. بۆ نیەت پاکی‌و رەواندنەوەی گومان‌و ترس وا باشترە، ئەگەر ئەم کۆنگرەیە هەر بەسترا، سەرکردایەتی کۆنگرە لە شەش مانگی یەکەمدا بدرێ بەحیزبێکی بچوک، یا کەسایەتییەکی سەربەخۆی لێهاتوو، ئەم ئەرکەی پێ بسپێدرێ. دوەمیشیان ئەو راستیەیە کە لەبەر ئەوەی ئەوانی تر ئامادەن بەشێک لە سەروەریی سیاسی خۆیان بخەنە ژێر کاریگەری تۆ لە بڕیارو کاروباری کۆنگرەدا، ئەوا تۆش بەهەمان پێوەر دەبێ ئامادە بیت بەشێک لەبڕیارو سەروەریی خۆت بخەیتە ژێر کاریگەری ئەوانی تر. سێهەمیان، هەر هێزو رێکخراوێکی ئەندام لە کۆنگرەدا دەبێ مافی ڤیتۆی هەبێت‌و هەروەها لەبڕیارەکاندا زیاتر پەیڕەوی سازان بکرێت تابڕیار لەسەر بنچینەی زۆرینەی سادە. لۆکسمبۆرگی بچوک لە ناو یەکێتی ئەوروپادا دەتوانێ ڤیتۆ بەرامبەر بە ٢٦ ئەندامەکەی تر لەناو ئەو یەکێتییە بەکاربهێنێ.

سپی میدیا: چۆن کۆنگرە دووربخرێتەوە لەهەڵمەتی هەڵبژاردنی باشوری کوردستان‌و نەبێتە بەشێک لەو ململانێییەی لەباشوردا هەیە؟

وەڵام: بەباوەڕی من هەر زوو دەبوایە کارێکی ئەوەها بکرایە کە ئەم دوو شتە لەڕووی زەمەنییەوە تێکەڵاوی یەکتر نەبن: لەڕاستیدا تێکەڵاوبوونی ئەم دوو پرۆسەیە نەخزمەت بەئامادەکارییەکان‌و بەستنی کۆنگرە دەکات‌و نەش خزمەت بە هەڵبژاردنەکان دەکات. لەم بارەیەشەوە پێویستە بوترێت: ١) باوەڕموایە لەسەرەتادا نیەتێکی باش نەبووە لەم بارەیەوەوە بگرە خواستێکیش هەبووە کە مەسەلەی کۆنگرە بخرێتە خزمەت بەهێزکردنی جێگەو پێگەی کەسایەتییەکو حیزبێکی سیاسی لە باشوری کوردستان؛ ٢) بەباوەڕی من پێویست بوو، بەر لە کۆبوونەوە لەگەڵ سەرۆکی هەرێم، ئۆپۆزیسیۆن کۆمەڵێک مەرجی لەبەردەم بارزانی دانایە کە گرنگترینیان ئەمەیە: لەبەر ئەوەی هەموومان لەباشوری کوردستان سەرقاڵی هەڵبژاردنین‌و هەمووشمان دەزانین کە بۆ ئەوەی لەم کارەدا (واتە ئامادەکاری بۆ کۆنگرەی نەتەوەیی) سەرکەوتوو بین ئەوا بێگومان کاتێکی زیاترمان پێویستە. هەروەها پێویست بوو ئۆپۆزیسیۆن ئەو جەختەی کردبایەتەوە کە لە پێناوی پاراستنی هەڵبژاردنەکان لە کاریگەریەکانی کۆنگرەوە پاراستنی کۆنگرە لە کاریگەرییەکانی هەڵبژارن، ئێمە وەک ئۆپۆزیسۆن پێمان باشە سەروبەری ئەو ئامادەکارییانە دوا بخرێ بۆ دوای هەڵبژاردنەکان، کە لە ئێستادا کۆمەڵێک گومان‌و مەترسی لە ئەنجامدان‌و شێوازی بەڕیوەبردنیان لە ئارادایە. ئاخر ناکرێ لە لایەکەوە دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم لە ٢١ی ئابەوە ببێ بە «دەسەڵاتێکی سەپێندراو لە رووی یاساییەوە ناڕەوا» بەڵام هەر تۆش وەک ئۆپۆزیسیۆن ئامادەیی‌و بەشداری کارات هەبێت لەکردنی ئەو سەرۆکە بە «سەرۆکی نەتەوەیی». هەر بۆ نموونە ئەگەر دوای ٢١ی ئاب ئۆپۆزیسیۆن دەست بۆ بژاردەی خۆپیشاندان یا هەر چالاکییەکی تر دژی «سەرۆکی سەپێنراو» ببات ئەوا لە هەمانکاتدا دەستبردنیشە بۆ کردارێک دژ بە «سەرۆکێکی نەتەوەیی» کە تۆ وەک ئۆپۆزیسیۆن رۆڵت هەبووە لە

هێزە کوردستانییەکان بەر لەوەی داوای دایەلۆگو ئاشتیو پێکەوەژیانو پلورالیزم لە داگیرکارانی کوردستان بکەن دەبێ لە ناوخۆیاندا توانیبێتیان لانیکەم ئەم ئامانجانەیان لە خەباتو ئەزموونە سیاسییەکانیاندا بەرجەستەکردبێت

بەرجەستەکردنیو رەوایی پێدانی.

کەواتە هەر لە سەرەتاوە پێویست بوو ئۆپۆزیسیۆن بەئاگادارییەکی زۆرەوە هەڵسوکەوتی بکردایەوە نەبوایەتە هۆی بەرهەمهێنانی دژایەتییەک کەخۆی لەوانەیە باجێکی زۆری ئەو دژایەتییە بدات.

سپی میدیا: وەک پێشتر ئاماژەت پێدا خۆشت هەندێ ئەزمونت هەیە لەگەڵ هەوڵدان بۆ ئەنجامدانو دامەزراندنی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان، دەکرێ لەم بارەیەوە شتێک بڵێیت؟

د. بورهان یاسین: لە راستیدا هەرنەبێ دوو ئەزمونم هەیە لەو بارەیەوە. یەکەمیان شانبەشانی کۆمەڵێکی زۆر لەکوردستانیان ئەزموونی دامەزراندنی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان بوو لە ستۆکهۆڵمی پایتەختی سوید لەمانگی ژانوەری ١٩٩٦دا کە بەداخەوە ئەم کۆنگرەیە دوای هەوڵو تەقەلایەکی زۆر بۆ گەشەکردنو فراوانبوونی وەک رێکخراو لە ساڵی ٢٠٠١دا کاری رێکخراوەیی خۆی راگرت. یەکێک لەو بڕیارانەی کە بەباوەڕی خۆم هەرە گرنگ بوو لەژیانی ئەو رێکخراوەدا ئەوە بوو کە ئەم کۆنگرەیە نەچوە ناو کۆنگرە نەتەوەییەکەی پەکەکەوە، سەربەخۆیی خۆی پاراست، زیاتر بەو هۆیەی کە ئێمە پێمانوابوو کە کۆنگرەکەی پەکەکە پڕۆژەیەکی حیزبییەو هیچی تر.

دواتر لەگەڵ دوو هاوڕێی تردا، کاک تەحسین قادرو کاک سەلیم بابان، (بەناوی دەستەیەک لە روناکبیرانی کوردستانی) دەستمان دایە هەوڵێک لە ٢٠٠٥دا بۆ بەستنی کۆنگرە یا کۆنفرانسێکی کوردستانی لە هەولێر. ئەم هەوڵە بەپێشکەشکردنی پڕۆژەیەک بەمەسعود بارزانیو جەلال تاڵەبانی لەمانگی حوزەیرانی ئەو ساڵەدا دەستیپێکرد. هەوڵەکە لەلایەن (نێچیرڤان بارزانی)یەوە بەگەرمی پشتگیری لێکراوە لەڕێگای خۆیو نوێنەرێکی تایبەتی خۆیەوە بەشداری بەردەوامی لەئامادەکاریەکان بۆبەستنی کۆنگرە هەبوووە لەڕووی ماددیشەوە هەموو ئاسانکارییەکی بۆ ئەو هەوڵە فەراهەمکرد. بەڵام زۆر بە داخەوە، دوای هەوڵو ئامادەکارییەکی زۆر کە نزیکەی سێ ساڵی خایاندو کاتی بەستنی کۆنگرەکەش دیاریکرابوو، کە (١٦و ١٧و ١٨)ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠٨ بوو،و لەگەڵ ئەوەشی کە هەموو ئامادەکارییەکان تەواو ببوونو میوانەکانی کۆنگرەش کە زیاتر لە ٢٠٠ کەس دەبوون بە نامەی رەسمی بانگهێشتکرابوونو، بگرە ژمارەیەک لەمیوانە بیانییەکانو ئەکادیمیکارانی کوردیش گەیشتبوونە کوردستان، کەچی لە ناکاو دەسەڵات بڕیاریدا کەئەم کۆنگرەیە نەبەسترێت! بەداخەوە تا ئێستاشی لەگەڵدا بێت هۆکاری ئەم بڕیارەو شکستپێهێنانی ئەم هەوڵە لەلایەن دەسەڵاتەوە رووننەکراوەتەوە. دەربارەی ئەم ئەزموونە سێ تێبینی گرنگ: ١) لە خەمڵاندنی کۆنگرە ئامادەبوونی ئەکادیمیکارو چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنیو ناوەندە گرنگە کولتووریو زانستییەکانو کەسایەتییە ناودارەکانو هێزە سیاسییەکان لەهەر چوار پارچەی کوردستان لەبەرچاو گیرابوونو بانگهێشت کرابوون، هەروەها ژمارەیەک میوانی بیانی لە ئەکادیمیو دیپلۆماتکار بانگهێشتکرابوون؛ ٢) دروشمی سەرەکی کۆنگرە (ئاشتی لە ناوەوە، ئاشتی لەگەڵ دەرەوە؛ دایەلۆگ لە ناوەوە، دایەلۆگ لەگەڵ دەرەوە) بوو. دیارە ئەم دروشمە لەوتارەکەی بارزانیدا لەیەکەم کۆبوونەوە لەگەڵ هێزە سیاسییەکاندا، بە شێوەیەکی کرچوکاڵ رەنگی داوەتەوە! ٣) لەم هەوڵەدا جگە لەوەی کە ژمارەیەکی زۆر لەکەسایەتی سیاسیو ئەکادیمیکارو روشنبیرو چالاکوانی بواری کۆمەڵگای مەدەنی، ژمارەیەکی یەکجار زۆر لەسەردانو چاوپێکەوتنی هێزە سیاسییەکانی هەر چوار پارچەی کوردستان بەخۆوە بینی. ئەم سەردانو چاوپێکەوتنانەش نەک هەر بەمەبەستی بانگهێشتکردن بوون، بەڵکو بۆ ئەوەی بەتێروتەسەلی باس لەهەموو رەهەندەکانی کۆنگرە بکرێتەوە راوبۆچوونی ئەو هێزو کەسایەتییانەوەربگیرێ. بۆ بینینی دەقی پڕۆژەکەو دوو راگەیاندنی گرنگ لەم بارەیەوە، بەتایبەتی لەبەسەرهاتی شکستپێهێنان بەو هەوڵە، خوێنەر دەتوانێ تەماشای ماڵپەڕی تاکەکەسیم بکات، بەشی پڕۆژەو بەڵگەنامە:
www.burhanyassin.com

پرۆفایل

- لە دایکبووی باشووری کوردستان (ساڵی ١٩٥٦)ە.

- خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لە کوردستان تەواوکردووە

- کۆلێژی مێژووی لە زانکۆی موسڵ لە ساڵی ١٩٨٠ تەوتاو کردووە.

- لە ساڵی ١٩٨٢ کوردستانی جێهێشت بەرەو هەندەران، دوای ساڵێک مانەوە لە ئێران، لە ساڵی ١٩٨٣ چۆتە سوید.

- دوای ساڵێک لەبەریتانیا خوێندنی باڵای بە پلەی دکتۆرا تەواوکرد.

- لە ساڵی ١٩٩٦ەوە لە سوید لە زانکۆی لوند خەریکی لێکۆڵینەوەو وانەگوتنەوەیە

- لە ساڵانی ژیانی لە سوید کەم یا زۆر بەدرێژی ماوەکە، بە پێی توانا ئامادەیی هەبووە لە بواری چالاکیە کولتوری و سیاسی و ئەوانەی پەیوەندیان بە کۆمەڵگەی مەدەنی کوردەواری هەیە لە دەرەوەی وڵات، هەروەها کارکردن بۆ بەرهەمهێنانی کۆنگرەیەکی نەتەوەیی شایستەو سەربەخۆ.